

משה גלעד

צילומים: איתי כהן

הזמן הוא דבר חמקמק וקשה להבנה. הוא מתקדם לאט, בבטחה ובקצב אחיד ואז, לפתע, מתברר שהוא בכלל מעגלי, חוזר על עצמו, משנה גרסה, מתפזר תל מעט ימינה ושמאלה ואז שב ומדלג קדימה בעליצות, קורץ לנו כדי שלא נחמיץ חלילה את האירור ניה ומגחך.

הנה דוגמה יפה: ב-19 בפברואר השנה, לאחר שעבדו עליה יותר משנה, פתחו אנשי מוזיאון ארצות המקרא בירושלים את התערוכה המרתקת "שש אחרי המלחמה". תשעה ימים אחר כך הסתבר להם שהקדימו את זמנם. אחרי המלחמה עדיין לא הגיע מלחמה חדשה פרצה וכתה לכינוי "שאגת הארי". איראן וישראל התכתשו במשך כמה שבועות וכולם הלכו הביתה וישבו במקלט. המוזיאון נסגר ואחרי זמן מה נפתח מחדש. המלחמה עם האריה ששואג, כמו אלה שקדמו לה, מסרבת בינתיים להסתיים. היא כבר צרודה מרוב שאגות, ומסכימה לדעוך קצת, אבל שומרת על גחלת או רמץ בועה השבוע בחדשות אמר ניר דבורי במבט חמור סבר שהמדורה המזרחית כונית עומדת להתלקח.

ההמתנה לשש אחרי המלחמה נמשכת. זה מה שיפה בשם שנבחר לתערוכה הכי פציפיסטית שמוציאת עכשיו במזרח התיכון, תערוכה שרוב המוצגים בה מתעדים מלחמות קדומות, בנות אלפי שנים. היא אמנם נושאת עיניה למה שקורה אחרי המלחמות, אבל אנחנו עדיין לא שם. הזמן מתעתע.

התחרות על התואר "הכי פציפיסטית" לא קלה. ממש ממול, במוזיאון ישראל, מוצגת עכשיו מגילת ישעיהו השלמה, בתצוגה שנקראת "נחמה מן המדבר". שם מופיעים משפטים נאים על שלום כמו "וכתתו חרבותם לאתים וחניתותיהם למזמרות. לא יישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה". אחר כך כתוב "וגר זאב עם כבש ונמר עם גדי ירבץ". במוזיאון תל אביב מוצגת התערוכה "חזון העצמות החדשות" שמציגה מבט על האמנות היהודית שנוצרה לאחר מלחמת העולם השנייה. במוזיאון חיפה מוצגת תערוכה של מאנה כץ שנקראת "מוזיקה לאחר המלחמה". במוזיאון פתח-תקווה מוצגת תערוכה של טליה קוי-שמיר שנקראת "חוט וקסר" ובה עבודות רקמה שמתארות את קיבוץ כפר עזה לפני ואחרי המתקפה. המסקנה ברורה — אוצרות ואוצרי המוזיאונים בישראל משתוקקים לסיומן של המלחמות. השפעתם בינתיים דלה.

הטיפש החכם בעולם

בתערוכה "שש אחרי המלחמה" במוזיאון ארצות המקרא (תוצג עד פברואר 2027) יש אמירה מורכבת ומתוחכמת. היא לא נמצאת על פני השטח אלא תחתיו. היא דורשת חשיבה קצת יותר מאומצת. האמירה המובלטת היא "בואו, תביטו במלחמות הגדולות ההן, של המצרים

שבר תבליט מארמון סנחריב בנינוה, המתאר שבויי מלחמה שכלל הנראה נלקחים לגלות, 704-691 לפנה"ס אוסף סינדי ודוד סופר

הנבוט והכטב"ם

מצרים, אשור, טרויה, קליגולה והחייל האמיץ שווייק. התערוכה "שש אחרי המלחמה" תוהה אם גם היום יכולים אויבים לבכות יחד על אהוביהם שמתו

הצבה מהתערוכה, משמאל: שריון גוף ברונזה מאפוליה, דרום איטליה, 320-340 לפנה"ס בקירוב

ובו חיילים בצבא אשור, תבליט מצרי ובו שבוי כנעני בן 3,300 שנים, אמפורות שעליהן מצוירות סצינות ממלחמת טרויה. מוצגים בה גם טקסטים של מנהיגים שהתפארו בניצחונם וכאלה שהתחננו להסכם שלום.

בטקסט המבוא לתערוכה כתוב: "המלחמה היא גורם קבוע בקיום האנושי בכלל ובהיסטוריה של אזורנו בפרט — השנים האחרונות היו תזכורת מטלטלת לכך. כבר אלפי שנים בוחרת האנושות לתאר את תולדותיה דרך סכסוכים, מאבקי כוח, מלחמות וכיבושים. אלו הם הפרקים העיקריים בספרי ההיסטוריה, וגם היום אנחנו נשענים על הנרטיבים הללו כדי להגדיר את זהותנו ולספר את הסיפור שלנו".

"שש אחרי המלחמה" הוא ביוטי שהופיע בספרו הנפלא של הסופר הצ'כי ירוסלב האשק "החייל האמיץ שווייק". שם, רגע לפני שהם נפרדים (פרק 19), מפציר שווייק בידידו הטוב ודיצ'קה שיבוא לפגוש אותו במסבאה לאחר המלחמה. "תמצא אותי שם כל ערב בשעה שש", אומר שווייק וידידו משיב: "שם אהיה" (תרגום חיים אמיר, הוצאת לדורי). שווייק ניצב ברכיעייה הראשונה של הספרים האנטי

מלחמתיים הטובים אי פעם. במלחמת העולם הראשונה מככב לצידי "במערב אין כל חדש" של אריך מריה רמרק, שמתאר את חוויותיו של חייל גרמני במלחמת העולם השנייה נוספו אליהם "מילכוד 22" של ג'וזף הלר, על עלילות טייסי חיל האוויר האמריקאי באירופה, ו"בית מטבחיים 5" של קורט וונגוט, שהיה שבוי בדרזדן בזמן הפצצות בנות הברית.

הביטוי "שש אחרי המלחמה" מבטא את האירוניה שפקדה גם את אוצרי התערוכה. לכאורה ניפגש בשש היא קביעה מדויקת, אבל למעשה אין מעורפלת ממנה. שש אחרי המלחמה, בייחוד בישראל העכשווית, הוא מועד שאינו מגיע לעולם. הוא ממשיך לחמוק. השעה ברורה אבל השנה עדיין לא נקבעה. אולי לעולם לא.

הציטוט משווייק מופיע על הקיר בתערוכה. גם האופטימיות של שווייק מלווה אותה. הוא כי דוע הטיפש החכם בעולם, החייל הפציפיסט שהצליח לצלוח את המלחמה מבלי להילחם ולהגיע לבית המרוח כדי לשתות כוס בירה. בספרו האלמותי של האשק המפגש במסבאה לא מתואר. המחר מת בגיל 40, כנראה משתיית יתר. פגישתם של שווייק ווודיצ'קה בפראג לא מוזכרת.

מהו ניצחון?

חזרה לירושלים. התערוכה במוזיאון ארצות המקרא בוחנת את המושג "מלחמה" ומנסה לגרום למבקרים להרהר מה היא בעצם, ומהו "ניצחון"? איך יודעים או קובעים מי ניצח? איך משכנעים

לא נכון. ובכל זאת זו הזדמנות מצוינת לבחון את הדמיון ואת ההבדלים. "רצינו להרחיק את המבט". אומרת המאירי, והוא אכן רחוק, אבל גם קרוב עד אימה. הטכנולוגיה השתנתה — הנבוט והכטב"ם שונים אבל גם דומים מאוד. בתערוכה מוצגים בין היתר תבליט אבן בולת בן 2,800 שנים

מלחמות גדולות מן העבר, בהן חבטו היריבים זה בזה באלות, היכו בחרבות, ירו חיצים, ובכל זאת, בכל דקה במהלך הביקור בה, מבלי שהאוצרת (יחד עם ד"ר יגאל בלוד) האגיפטולוגית אורי מאירי תגיד על כך דבר מפורש, עולה ההשוואה — או ועכשיו. הכי קל להגיד — מאומה לא השתנה, אבל זה כמוכך

והאשורים, הטרויאנים והיוונים, תראו מה קרה להם, איך זה נגמר, ונסו למצוא את ההבדלים. אין בה כביכול התייחסות לכאן ולעכ"ש, אבל ההשוואה עולה בכל מבט, בכל נשימה. זו תערוכה היסטורית. יש בה מוצגים ארכיאולוגיים בני אלפי שנים. מסופרים בה כמה סיפורי

מול מוצגי מלחמת טרויה הבנתי שבגלל הסרט "האודיסיאה" תיראה מעכשיו פנלופה תמיד כאן האתוויי הדקיקה, אודיסאוס ידמה למאט דיימון והלכה היפה תישאר בדמות לופיטה ניונגו

השתנה. הרי האגו הגברי נשאר אותו הדבר. כל הדברים שחשובים כביכול לבני האדם לא השתנו. אנחנו בעצם דומים למצרים, לחיי תים ולאשורים. השאלות הגדולות הן עדיין מה זה שלום? מה זה ניצחון? מה קורה לאנשים שנמצאים בצד המפסיד?

יש בכלל שש אחרי המלחמה?
 "זה הקסם במושג. הוא מרגיש פנטסטי. לא נטוע במציאות. שווייק וחברו לא נפגשים. הציפייה נמשכת. הפרס שהוא הפגיש שה העליזה במסבאה עוד מחכה בקצה הדרך".
אנשים יוצאים אופטימיים מהתערוכה?
 "אני חושבת שרוב המבקרים יוצאים במצב רוח מרומם. התערור כה מקילה על מחשבות היומיום. יש בה משהו כל כך אנושי".

אמפורה עם תיאור חתונת פלאוס ותטיס, 540 לפנה"ס בקירוב

השאלה: האם אויבים יכולים גם היום לשבת ולבכות יחד על אהוביהם שמתו? האם זה מהלך שהיה אפשרי בעבר? האם הוא עולה עכשיו בכלל על דעתו של מישור? האם מישור חשב שאולי זה הצעד ההגיוני ביותר? בסיומו של הביקור שאלתי את מאירי מה דעתה על סיומן של המלחמות. "התערוכה יכולה לפתוח הרבה מאוד מחשבות", השיבה. "רצינו להימנע ככל האפשר מהשלכה מדויקת. האם המשפט, ששמעתי הרבה בחצי השנה האחרונה, 'שום דבר לא השתנה', נכון? אני לא יודעת. כביכול לא

לאחר מכן, כאשר היה בן 28, רצח אותו אנשי המשמר שלו ותממה תקופת שלטונו בת שלוש השנים. אחר כך ראינו צילום גדול של סרקופג רומי שנמצא בצור שבלבנון. על דופן הסרקופג מגרפים אויבים שיושבים וכוכים ביחד על אהוביהם שנספו במלחמה. לצידו מוצגים כלי נשק עקור מים ושבורים. לא דומים כלל לכלי הנשק החדים שהוצגו בתחילת התערוכה. העתק של חרב מעוקמת כזו שמוצגת בתערוכה העניק בגין לסאדאט, כדי לסמן את סופו של עידן המלחמות בין מצרים לישראל. ושוב עולה

וחוקיה נותר המלך. אז מי ניצח? גרסת סנחריב היא שכלא את חורקיהו כציפור בכלוב ונסוג מירושלים בגלל שיקולים מדיניים. התנ"ך מציע לנו שהתחוללה שם הצלה אלוהית, שמלאך הרג 185 אלף חיילים מצבא אשור ("וַיִּשְׁחַד כִּימוּ בְּכֶקֶר וְהָיָה כָּלֶם פְּגָרִים מִן הַיָּם" והעיר ניצלה).

קליגולה אוסף צדפים

הפרק השלישי בתערוכה הוא סיפור מלחמת טרויה. יש לה יסוד היסטורי, אבל מה שמוכר לנו היום הוא בעיקר מיתוס מהמאה השמינית לפנה"ס שהושר באפוסים של הומרוס "האיליאדה" ו"האודיסיאה". כאן מסתכלים בצד ער על האובדן והשכול של שני הצדדים. שלושה פסיפסים ביוניטיים גדולים שמקורם באנטוליה מתארים את מלחמת טרויה. לצידי דם מוצג מגן אכילס – דיסקית מתכת גדולה ועליה מאות דמויות קטנות. זו עבודת אמנות מרתקת של האמן ויוצר הדיורמות רנני מוזר, שמגדיר עצמו כ"יוצר גשר שמחבר בין יקום מיתולוגי והמציאות הנוכחית". אני מכיר עבר דות אחרות שלו, אבל זו מוצלחת מאוד.

מול המוצגים שמתארים את מלחמת טרויה הבנתי שבגלל הסרט "האודיסיאה" של כריסטופר נולאן תיראה מעכשיו פנלופה תמיד כאן האתוויי הדקיקה, אודיסאוס ייראה כבר לנצח דומה איש שהו למאט דיימון והלנה היפה תישאר תמיד בדמותה של השחקנית לופיטה ניונגו. צחקו המתגלגל גל של הזמן, 2,800 שנים במקרה זה, הדהד באולם.

רגע לפני שהגענו לסופה של התערוכה סיפרה מאירי את הסיפור על הקיסר הרומי קליגולה: בשנת 40 לספירה הגיע קליגולה עם צבאו לחופי האוקיינוס, לכאורה כהכנה לפלישה לבריטניה. אלא ששם, במקום לחצות את הים, הורה הקיסר לחייליו לתקוף את הגלים ולדקור את המים. אחר כך פקד עליהם ללקט צדפים מן החוף כשלל מלחמה ולהביאם לרומא. רבים ראו בזה הוכחה לשיגעונו של קליגולה ולכך שהיה מנותק לחלוטין מן המציאות. אחרים טענו שהיה זה תמרון פוליטי של יריביו, פייק ניוו או סיפור שהופץ כדי להכפיש את שמו של קליגולה. כך או כך, שנה בלבד

קסדת ברונזה מטיפוס אפולוקורנית, המאה החמישית לפנה"ס

ומה עם אלה שנעקרו בנכבה של 1948, אחרי שהפסידו במלחמה, וכפו עליהם לעזוב את מקום הולדתם? כמה דקות לאחר מכן הסבירה מאירי שכמו תמיד, יש לשאלות האלה צד אישי. היא גדלה עד גיל 12 בניר עון, חלק ממשפחה עדיין חי שם. רגע לאחר מכן כבר הוזכרו מכרים משותפים מן הקיבוץ שכמה מתושביו מתלבטים בימים אלה אם לשוב הביתה או להישאר במקום מושבם החדש בכרמי גת. האשורים נראו באותם רגעים קרובים מאוד ורחוקים שנות אור מאיתנו. הזמן, כמו תמיד, התחזה לארטיום דולגרי פיאט, רץ קדימה ואז עשה היפוך לאחר, עצר וחייך.

הביטוי "שש אחרי המלחמה" מבטא את האירוניה שפקדה גם את אוצרי התערוכה. לכאורה ניפגש בשש היא קביעה מדויקת, אבל למעשה אין מעורפות ממנה. בייחוד בישראל העכשווית

כדי להבהיר את ההיפוך הזה מקפלת מאירי לתוך ההסבר עוד מלחמה, זו שהתחוללה לפני 80 שנים, ומספרת שהתבליט העתיק בן 2,800 השנים שאנחנו מתבררים בו, שבר אבן שהגיע מארמורנו של מלך אשור בנינווה, היה שייך בשנות ה-40 למשפחת בכר. שיגרה בפריו. במלחמת העולם השנייה נבזז התבליט בידי הנאצים, יחד עם רבים מאוצרות המזרח. לאחר מכן, בתום המלחמה, איתרה המשפחה את הפרט והוא הוחזר לבעליו, עבר גלגולים נוספים עד שהגיע בהשאלה למורוזאון ארצות המקרא.

"מסע סנחריב ליהודה והמלחמה של אשור וחזקיהו מלך יהודה הם דוגמה מרתקת", מסבירה מאירי. "יש לנו את הנרטיב האשורי לצד הסיפור התנ"כי. שניהם מסכימים שהמלך חזקיהו נכנע ושלם מיסים. הם גם מסכימים שסנחריב הסב נזק לממלכת יהודה, אבל מה בעצם קרה בירושלים? בסוף המלחמה סנחריב חזר לאשור בלי שירושלים חרבה

המנהיגים את האזרחים ואת הדורות הבאים שניצחו? מהו בכלל הסכם שלום? ומה ההבדל בין שלום לכניעה? האם זה אותו הדבר? הסיפור הראשון שמוצג בתערוכה הוא סיפורו של קרב קדש, שנערך בין המצרים לחיתים במאה ה-13 לפנה"ס. הקרב המפורסם כי זכה לתיעוד מצוי, בעיקר במצרים, שם תיארו אותו בכתובות ובטקסטים בחמישה מקדשים.

על פי המצרים, שאותם מצטטת מאירי בשטף, בסיומו של הקרב אמרו החיתים לרעמסס השני "טוב שלום ממלחמה. תן לנו נשימה". 16 שנים לאחר קרב קדש כרתו המצרים והחיתים ברית שלום. ההסכם נשמר וכולל את יסודות הדיפלומטיה – שני הצדדים מתחייבים לא לתקוף, לסייע בשיוקום ההרס, לעזור לפליטים שברחו ממלחמה ולהתייחס לשמור על שלום יציב. מאירי מציגה את השאלות מהו ניצחון ומי מגדיר אותו, לא משיבה עליהן וממשיכה הלאה, אל המלחמה הבאה. תמיד יש כוח.

המלחמה הבאה היא מלחמתם של האשורים בשומרון וביהודה. כאן יש מוקד מעניין אחר של תשומת הלב – מדיניות ההגליה של מלכי אשור בשטחים שכבשו במאות השמינית והשביעית לפנה"ס. לפתע מכוון הורקור גורלם של אלה שהפסידו במלחמה. אנחנו לא רגילים להיבנות בהם.

בתבליט מארמון סנחריב שמרצג בתערוכה רואים את המפסידים במלחמה צועדים כשבוים, מושפלים לפני חייל חמוש. לדברי מאירי קשה לקבוע בביטחון שאלה שבוים מממלכת יהודה, אבל כפי שהסבירה: "בתקופת הכנות התערוכה היו לנו שבויים בעזה ונראה היה שצריך לומר על זה משהו. חייבים גם, בהיבט אחר, לחשוב רגע על גורלם של אלה שהפסידו במלחמה. מה קורה להם? מה עולה בגורלם של אלה שנעקרו מהבית ומהעיר שלהם?"

לרגע משתרר שקט באולם. המחשבות מתרוצצות וכוללות (אם אני משחזר נכון מה שחלף במוחי), את החטופים מהעוטף שנשבו בעזה ואת תושבי עזה שבתיהם נהרסו; את אלה שנעקרו מחאן יונס ואת המפונים שנעקרו מבתיהם בניר עון, בארץ וחולית.

תל אביב-יפו
תל אביב-יפו
Tel Aviv-Yafo

גוף שקוף

جسد عماق شفاف

Giant Transparent body

מופע מחול מאת
בשמת נוסן

3-5.9
20:00, 21:00

במרכז לאמנות עכשווית
תל אביב-יפו

צדוק הכהן 2א'
תל אביב